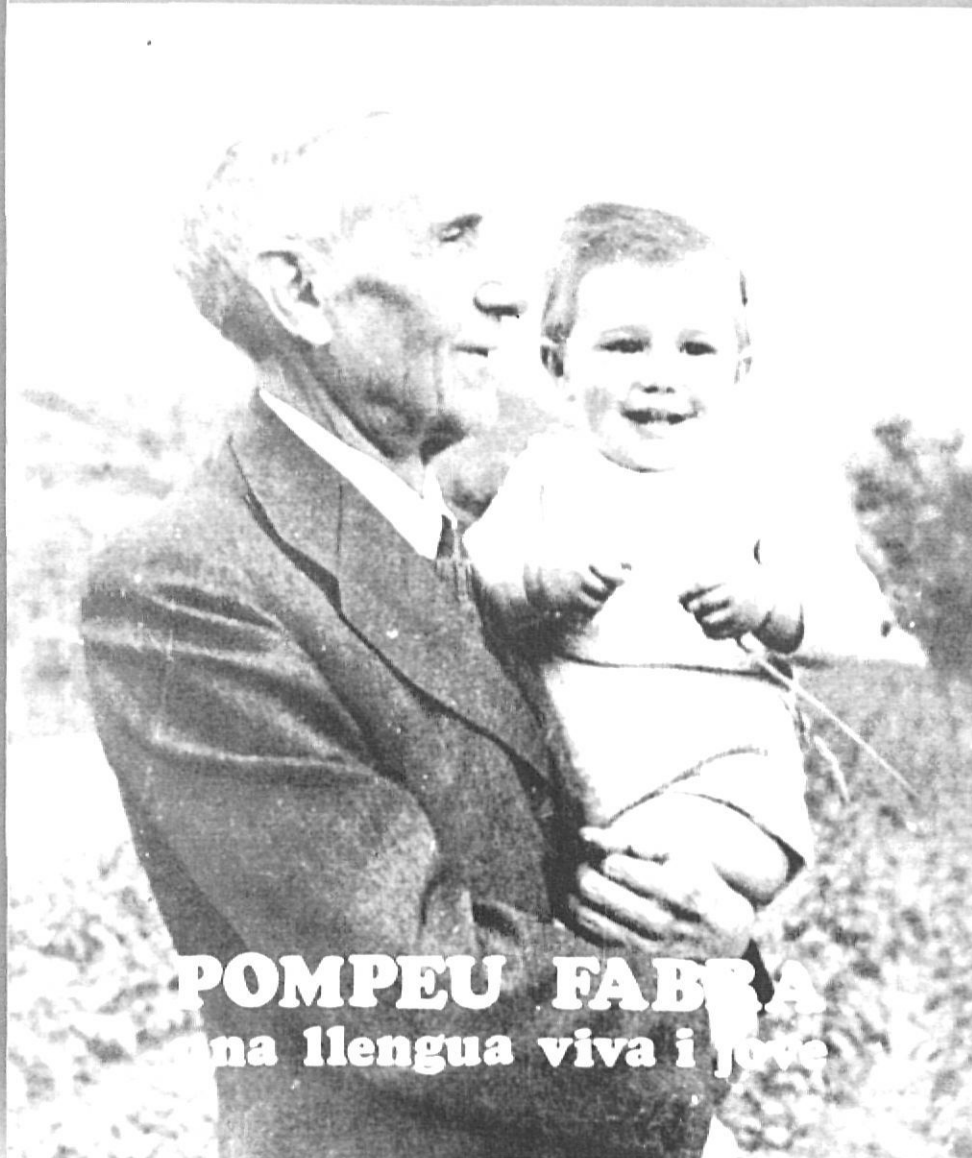

•Xavier Pla i Barbero•

PRESENCIA

N.º 138 Ado IV
24 febrero 1968
precio: 8 pesetas

POMPEU FABRA
una llengua viva i jove

**(L'ús i la defensa del català
a PRESENCIA
(1965-1971))**

És ben sabut que l'acabament de la guerra d'Espanya va significar, entre tantes altres coses, que cap de les publicacions periòdiques que s'editaven a Girona fins l'any 1936 no tornés a aparèixer mai més. Les imposicions ideològiques i lingüístiques dels vencedors van posar fi a un bon nombre de diaris i de revistes i van obligar a iniciar aquella «trista història de desaparicions forçoses, de morts injustes i d'apropiacions indegudes»(1) que va acabar amb l'execució de Carles Rahola, la incautació dels tallers de L'Autonomista i la desaparició forçada, l'any 1936, del *Diari de Girona*. El 10 d'abril de 1965, gairebé trenta anys més tard d'aquells fets, naixia a Girona de la mà de Manuel Bonmatí la revista **PRESENCIA**. Era una publicació de vint pàgines, ben editades, amb fotografies

en blanc i negre i un editorial que no oblidava el «saluda y desea largos años de vida a su Excelencia el Jefe del Estado». L'accent obert de la segona «e» del nom que identificava la revista no apareixeria fins dinou anys més tard. Només dues pàgines de **PRESENCIA** eren en català. Des del primer moment, aquelles úniques dues planes en català van aparèixer clarament delimitades, acotades i marginades amb la inevitable inscripció dialectalitzant «En català». Amb els anys, l'espai en català de **PRESENCIA** va anar augmentant, pel consentiment i per l'obertura mateixa de la dictadura i, també, per les demandes externes de la societat catalana. Amb la reaparició de la revista l'any 1974, després de tres anys de tancament, **PRESENCIA** va esdevenir una revista íntegrament en llengua catalana. Fer un balanç de la lenta consolidació de la llengua catalana a les planes de **PRESENCIA** i de la defensa de la llengua que s'hi feia, representa radiografiar també l'estat d'esperit d'alguns dels moments més importants de l'antifranquisme i permet resseguir els temes, pretextos i polèmiques que dominaren el país d'aquells anys.

PRESENCIES I ABSÈNCIES DE LA LLENGUA

En un primer balanç que va aparèixer a *Serra d'Or* l'any 1970 amb el títol «**PRESENCIA**, revista combativa», l'autor de l'article(2) ja es lamentava per l'insuficient espai que la revista dels primers anys oferia a la llengua catalana: «Durant aquests primers nou mesos, la revista fou escrita gairebé tota en castellà; les col·laboracions en català només representaren, com a mitjana, un deu o quinze per cent, a tot estirar, és a dir, un parell o tres planes a

Joan Vidal i Gayolà entrevista Salvador Espriu per a **PRESENCIA**, l'any 1968.

cada número». Els lectors també se n'adonaren de seguida: ja al número 2 de **PRESENCIA** (17-4-1965), en la secció «El lector tiene la palabra», un lector especialment crític ho denunciava amb una carta al director escrita, sorprenentment, en castellà: «Distinguido Sr.: (...) Como todo van a ser felicitaciones, me permito insinuarle que muchos nos hemos sentido defraudados por la falta de espacio dedicado a nuestra lengua vernácula». A la qual cosa, la redacció responia amb un argument ben ambigu però que indicava que la revista no tancava cap porta a l'ús de la llengua: «Vamos a responderle en broma: "Sepa, aquel que me critique, hacer lo mismo que yo"».

Aquelles dues o tres planes en català sobre vint que tenia la revista no van augmentar gaire en la seva primera època, és a dir la que tingué Carmen Alcalde com a directora fins al juny de 1967. Amb alguns alts i baixos, durant la resta de l'any 1965, i després d'esdevenir un setmanari per a tot Catalunya el 31

de juliol, a cada número hi apareixia com a mínim una plana escrita en llengua catalana i un màxim de tres. Després d'una interrupció que va provocar tres mesos de silenci, **PRESENCIA** va reaparèixer el 15 de març de 1966, amb el número 39, amb una solitària edició especial de 52 pàgines que contenia una secció amb 6 planes en català dedicades bàsicament al teatre i a la literatura, amb col·laboracions que no tindrien continuïtat, com la de Gabriel Ferrater i, d'altres, que serien més regulars, de Romà Gubern, Tomàs Roig i Llop, Feliu Formosa, Ventura Pons o Teresa Pàmies. Des de

l'inici de la revista, els articles de Ricard Salvat, Xavier Fabregas i Maria Aurèlia Capmany potenciaven la presència del món del teatre, la cançó i la poesia en les pàgines en català. A principi de l'any 1967, amb els articles regulars de Ramon Terenci Moix i Arnau Puig, alguns d'ells a la pàgina tres, l'espai en català es

va establir en 3 o 4 pàgines setmanals sobre un total de dotze.

A mitjan juny de 1967, amb l'arribada de Narcís-Jordi Aragó a la direcció i les noves incorporacions a la redacció, s'iniciava una nova etapa a partir del número 103, amb una nova orientació, més gironina (la revista es va definir com a «Semanaario de Girona»), durant la qual es va passar a una revista de dotze pàgines, sis de les quals ja eren en català. I, encara que les portades i els editorials van continuar essent en castellà, l'aparició de nous col·laboradors (Pius Pujades, Joan Vidal, Francesc Ferrer, Carles Vivó, Modest Prats, entre d'altres) va permetre una certa etapa de catalanització que portaria la revista a evolucionar cap a un bilingüisme igualitari. El parèntesi de l'estat d'excepció, promulgat a l'Estat espanyol els tres primers mesos de 1969, anunciat al número 187 (1-2-1969), recordava que es restabliria la censura per a totes les publicacions i es va caracteritzar per la publicació de fotografies injustificades, articles sobre temes intranscendents i el retorn a una notable castellanització. La catalanització definitiva de la revista es va produir sobretot l'any 1970: al número

240 (7-2-1970) van aparèixer en català per primera vegada el nom del director i els crèdits identificatius de la revista. També les portades de **PRESENCIA** començaren a aparèixer regularment en català a partir del primer número del mateix any (el 235, 3-1-1970), independentment del tema o notícia que s'hi tractava. Més important encara, des d'aquell mateix número els editorials de la revista, veritable òrgan d'expressió i opinió de la redacció, es publicaren gairebé sempre en la nostra llengua. Abans del tancament de l'any 1971, l'últim número és el 314, del 17 de juliol, **PRESENCIA** ja s'havia catalanitzat completament: eren en català les portades, l'editorial, el sumari, les col·laboracions i els reportatges (amb Alfons Quintà, Miquel Sellarès, Eugeni Ribalta [Enric Marquès], Just Casero, Dolors Oller, escrits escadussers de Lola Badia, Vicent Pitarch, Oriol Pi de Cabanyes, entre molts altres). Amb

setze, disset, dinou planes en català, a vegades vint sobre vint, **PRESENCIA** havia esdevingut un setmanari combatiu i compromès amb Catalunya i amb la llengua catalana.

Però l'aparència lingüística de la revista dels primers números de 1965 era ben diferent. Tenia tots els elements paratextuals (capçalera, portada, noms de les seccions, títols, notes de la redacció, etc.) escrits només en castellà. També ho eren la data setmanal, el preu, els crèdits identificatius del director i de la redacció i les seccions, com «Girona en 7 dies», «Sumario», «Editoriales», «El lector tiene la palabra», «**PRESENCIA** se vende en», etc. Els noms dels col·laboradors i articulistes i els dels pobles i les ciutats del país que s'hi utilitzaven eren sempre en la versió castellana, i fins i tot es mantenia en aquesta llengua el lèxic de les festes tradicionals: «Día de San Jorge», «Ferias de San Narciso», etc. Pel que fa a la publicitat, aviat aparegueren els primers anuncis en català, sobretot relacionats amb entitats o empreses catalanes com «Les Voltes» o «Optimus», fins arribar a la normalització amb el primer anunci de «Coca-cola» en català, al número 121 (28-10-1967). La

secció dels esports, una secció amb un espai important d'una o dues planes que solien aparèixer al final de la revista i que es va mantenir en castellà fins molts anys després, apareixia sempre redactada en llengua castellana, tot i que curiosament és en aquesta secció on va aparèixer el primer article en català fora de l'espai específic de *temes catalans*: es tracta d'una crònica apareguda al número 10 (12-6-1965) sobre el darrer partit jugat per la «Unió Deportiva Girona» la temporada 1930-1931, signat per Corradi, pseudònim de Josep Maria Corredor.

*Un editorial de **PRESENCIA** de 1967, és la guspira que encén el foc del Premi Bertrana (A la fotografia, els membres del jurat).*

Entre les seccions, «Números» de Tácito [Manuel Bonmatí] va ser sempre redactada en castellà. També únicament en aquesta llengua apareixien els editorials, la major part de reportatges i comentaris sobre política local i espanyola, la secció de televisió i l'horòscop. La cèlebre secció «Textual» de Narcís [Jordi Aragó], els ben sovint irònics comentaris de la qual no es van catalanitzar fins al mes d'octubre de 1970, recollia opinions aparegudes en altres mitjans de comunicació i apareixia, per aquesta raó, majoritàriament en castellà. «Textual» va convertir-se en l'espai principal de reivindicació de l'ús de la llengua catalana en fer-se ressò, sempre amb una certa ironia, de petites polèmiques sobre Catalunya i sobre l'ús de la llengua publicades als principals mitjans de comunicació de l'Estat espanyol, com ara les queixes per la poca presència del català a televisió espanyola o les demandes d'ensenyament de

la llengua a les escoles. Al final de 1967, amb l'aparició de la secció regular «D'un temps, d'un país», la catalanització de la revista semblava imparabla, tot i que continuava existint una certa imprevisió entre els articulistes i les seccions a l'hora d'utilitzar una llengua o l'altra. Així, per exemple, Santiago Sobrequés l'any 1967 va iniciar una secció de comentari de política estatal i internacional, amb el pseudònim de J. Bermúdez Ruiz, en la qual va utilitzar sempre el castellà.

Des del primer moment, la llengua d'expressió de la redacció, la llengua que la revista utilitzava per dirigir-se directament als seus lectors, va ser la castellana: el «Boletín de suscripción», la «Nota de la redacción» o els concursos per als subscriptors, (al núm. 17, 31-7-1965) es redactaven en castellà. De fet, no va ser fins al núm. 52 (2-7-1966) que la redacció no va utilitzar per primera vegada la llengua catalana per adreçar-se directament als seus lectors. Es tracta d'un comentari sobre el primer any de la revista, que curiosament apareix en un número amb només una sola plana escrita en català: «En aquest número complim un any de la nostra publicació. Un any que comptem en setmanes, és a dir, segons els números publicats -52- perquè de tots els nostres lectors és sabut que vàrem passar 3 mesos en silenci».

L'augment progressiu en el nombre de planes en català no va estalviar a la redacció algunes crítiques a causa del seu voluntarisme i manca de professionalització. Com assenyalen Pau Lanao i Carme Vinyoles(3), «l'augment de la catalanitat, tant en l'aspecte idiomàtic com en la temàtica» comportà un cert aldarull perquè «ni els operaris ni els correctors coneixien prou bé el nostre idioma». Només la cooperació desinteressada de Damià Escuder, que a partir del núm. 10 va signar a més una secció intermitent dedicada a temes de llengua amb el nom de Joan Dalla, i més tard la col·laboració de Josep Clara, va arribar a suplir les mancances de tipus ortogràfic i gramatical. Aquest fet no

passà tampoc desapercebut ni a alguns lectors, que en protestaren en la secció de cartes al director, ni a l'article que Serra d'Or dedicà a la revista: «Pel que fa als textos catalans, en general força interessants, és de dolbre la incúria gramatical amb què apareixen, per contrast amb la pulcritud externa de la revista»(4).

LES INCOMODITATS DE LA «LEY FRAGA»

La «Ley 14/1966, de 18 de marzo, de Prensa e Imprenta», la coneguda com a «Llei Fraga», suprimia, en principi, la censura prèvia (de fet, la desplaçava a les espatlles dels directors i afavoria, així, l'autocensura) i establia la llibertat d'empresa per a la creació de publicacions periòdiques, però evitava fer cap referència a l'ús de la llengua catalana en els mitjans de comunicació escrita. Teòricament, doncs, amb la promulgació de la llei no hi havia impediments ni discriminacions de cap tipus per publicar en català i la redacció de **PRESENCIA** devia haver de valorar en cada moment la conveniència de publicar o no un text en llengua catalana. En un sentit estricte, l'aixecament de la prohibició de l'ús de la llengua no es va fer efectiu per tant fins al començament de la transició democràtica amb l'aparició del diari *Avui* l'any 1976. La sensació que produeix una lectura trenta anys després de les primeres etapes de la revista pel que fa a l'ús de la llengua és d'absència d'una, per dir-ho així, estratègia lingüística. Sembla que no hi havia una idea clara de quan i com escriure en català ni cap tipus de propòsit previ, i en canvi devia dominar la improvisació i l'oportunitat: alguns col·laboradors tant escrivia en català com en castellà i no hi havia seccions o temes que premeditadament fossin en una llengua o altra.

En canvi, dotze anys abans, la revista Canigó, editada a Figueres, havia rebut una ordre rotunda de la Direcció General de Prensa del Ministerio de Información y Turismo: «ineludible de que el contenido esté totalmente redactado en castellano»(5) i la possibilitat de publicar-hi textos en català havia estat denegada explícitament l'any 1955. Però cap al final dels anys seixanta, tant **PRESENCIA** com Canigó es van beneficiar de l'ambigüitat de la nova llei de premsa i del silenci administratiu: cap de les sancions, o multes de l'època no va tenir com a pretext l'ús del català. De tota manera, segur que la nova llei va acabar essent perjudicial per a les comptades publicacions que testimoniaven del lent ressorgiment de la premsa en català,

que havia començat a prendre cos amb revistes infantils com *Cavall Fort* (1961) o publicacions generals i culturals com *Serra d'Or* (1960, amb el precedent de *Geminabit* des de 1955), *Tele Estel* (1966) o *Oriflama* (1969), tot i que la difusió de **PRESENCIA** en nombre d'exemplars va ser sempre molt inferior. El dinamisme i la capacitat de reacció d'aquelles revistes va ser decisiu si pensem que, com assenyalava Jaume Guillaumet, «Molts dels futurs dirigents polítics locals i comarcals es formen en aquestes revistes que s'obren a totes les inquietuds polítiques i socials»(6).

1968: Un dels nombrosos exemplars de **PRESENCIA** dedicats a la llengua catalana.

En contrast amb *Oriflama* o altres revistes setmanals i mensuals que depenien d'organismes diocesans, Jaume Guillaumet assenyalava(7) la vulnerabilitat i la indefensió en què es trobaven **PRESENCIA** i altres revistes editades per particulars davant els rigors de la Llei de Premsa. Aquesta nova llei contenia un capítol primer que portava per títol «De la libertad de Prensa e Imprenta» que, encara que no se referia a l'ús de la llengua catalana, sí que esmentava una sèrie de límits a la llibertat d'expressió: «el respeto a la verdad y a la moral; el acatamiento a la Ley de Principios del Movimiento Nacional y demás Leyes Fundamentales; las exigencias de la defensa nacional, de la seguridad el Estado y del mantenimiento del orden público interior y la paz exterior; el debido respeto a las Instituciones y a las personas en la crítica de la acción política y administrativa; la independencia de los Tribunales y la salvaguardia de la intimidad y del honor personal y familiar»(8).

L'editorial del número 43 de **PRESENCIA** (30-4-1966), després del nou règim de llei de premsa, ja anunciava l'estat d'esperit que la redacció compartia amb altres mitjans de comunicació: «*Nosotros también, transcurridos estos 25 días, estamos decepcionados*». Des de llavors i durant tot l'any 1966, la directora Carmen Alcalde i altres col·laboradors van accentuar el to combatiu i progressista de la revista, amb demandes continuades de més llibertat, de reivindicació social i crítiques contra la llei d'ordre públic i contra la censura. La redacció de la revista pretenia lluitar contra l'abúlia i l'endormiscament de la ciutat de Girona, i tenia la publicació d'un to general marcadament espanyol tot i que renovador, amb un cert anti-americanisme durant la guerra del Viet-nam i amb una contínua reivindicació del vessant «socio-influyente de la poesía» que portà sovint la redacció a transcriure poemes d'Alberti, García Lorca, o Miguel Hernández, com al número 85 (18-2-1967). Tot plegat, manifestat en una revista redactada íntegrament en castellà o amb una sola plana en català, confereix als ulls d'avui la imatge d'una revista profundament provinciana.

El to habitual de la revista pel que fa a la llengua catalana era, és clar, de defensa i de reivindicació del seu ús, encara que fos en castellà. Aquest ideari quedava ben reflectit en la frase següent que «Textual» reproduïa d'una carta de *Destino*, «*No basta con amar el propio idioma: hay que defenderlo*» (número 47, 28-5-1966). La redacció de **PRESENCIA** destacava, així, per una certa exigència crítica i honestat intel·lectual i, potser per la incomoditat de la futura competència, no va acollir pas amb els braços oberts l'aparició de *Tele-Estel*, el primer setmanari escrit íntegrament en català de la postguerra. En el número 56 (30-7-1966), la mateixa secció «Textual» es feia ressò amb entusiasme de l'aparició d'aquest setmanari amb les paraules següents: «*Un paso adelante, una victoria de todos, una mutua inteligencia*». Aquesta satisfacció quedava del tot matisada i moderada en l'editorial del número 58 (13-8-1966), el qual es mostrava molt crític amb el nou setmanari i advertia que «*es nuestra obligación avisar de que no basta con escribir en catalán*». I, en fi, la bona acollida es convertia en agra crítica en un article de Maria Castanyer (número 61, 3-9-1966) contra aquell setmanari, el qual era titllat de conservador i provincian.

Les portades, algunes d'elles magnífiques, amb grans fotos en blanc i negre i fons rojos, continuaven essent majoritàriament en castellà i només variaren en alguns números significatius com ara el que inclogué els coneguts versos d'Espriu, «Ara digueu: ens man-

tindrem fidels per sempre més al servei d'aquest poble», que, a mode de manifest, anunciaven un editorial proclamant les dificultats econòmiques de la revista, al número 99 (27-5-1967); o bé el lema «Per passar la riera, més amunt o més avall trobarà una passera (dels cent consells del Consell de Cent)» en què l'equip de la redacció anunciava la seva dimissió, al número 102 (17-6-1967).

PRESENCIA mantenia en aquella època, cada principi d'any, una secció dedicada a fer balanç, des de diversos punts de vista, de l'any anterior. El balanç de l'any 1966, que, pel que fa a la llengua, va escriure Maria Aurèlia Capmany al número 80 (14-1-1967) no era pas precisament esperançador: «1966: Any d'esperances fallides. El català, si bé ha deixat de ser una llengua condemnada, (...) continua essent una llengua segregada: continua absent de les escoles, de la TV, de la ràdio, dels diaris». Però una de les defenses més raonades i més rotundes de la llengua catalana va aparèixer en l'editorial del número 230 (29-11-1969), «El nou govern té la paraula», en el qual la redacció de la revista denunciava al govern espanyol tres qüestions que afectaven la cultura catalana, la

resolució de les quals podria ajudar a normalitzar els problemes polítics de Catalunya: «1) Des de l'acabament de la guerra civil, la llengua catalana no ha entrat oficialment a les escoles, malgrat les multitudinàries peticions. 2) Des de l'acabament de la guerra civil, la comunicació social no disposa dels òrgans normals en llengua catalana (diaris, emissores de ràdio i televisió). 3) Des de l'acabament de la guerra civil, l'Estat espanyol no s'ha dirigit a Catalunya en llengua catalana, exceptuant la propaganda dels 25 anys de pau i la del referèndum de la Llei Orgànica». Unes setmanes després, (20-2-1969) un segon editorial, aquest cop en castellà, demanava amb insistència al govern «que se decrete la obligatoriedad de la enseñanza de las lenguas vernáculas en las escuelas primarias de las regiones que las poseen». Un altre editorial «Socios fundadores del estado español», que fins i tot va ser reproduït a «Nuevo diario», es preocupava per les limitacions de la llengua, esmentava per primera vegada l'expressió Països Catalans («Valencia, las Islas y el Principado»), es

demanava: «¿Cómo puede ser que actualmente la lengua catalana no reciba las atenciones que merece, si la unidad de España se forjó por una parte en lengua catalana?» i acabava advertint: «Es necesario que el Ministerio de Educación y Ciencia se acuerde de que al Este de la Península Ibérica, existe una lengua hablada por el 20% de los españoles, y que con ella rezan, investigan, trabajan y aman. Solamente la escuela se mantiene alejada de la realidad».

L'any 1970 la llengua catalana es va convertir en un tema recurrent de la revista. Amb la polèmica provocada per la redacció

ció, col·loca la llengua catalana en el terreny de la legalitat dintre una atmosfera d'anormalitat. Anormalitat encara, perquè, com es pot dir que s'ensenyi oficialment una llengua si el seu òrgan més representatiu, l'Institut d'Estudis Catalans és una entitat més tolerada que no pas reconeguda?».

DE LES CONVERSES AMB ESPRIU AL PREMI BERTRANA

Les planes de **PRESENCIA** no només destacaven la preocupació social per la llengua catalana:

també es parlava i molt dels escriptors i de la literatura catalana. Des del primer número, Maria Castanyer i Ricard Salvat parlaren de la poesia i del teatre de Salvador Espriu, el qual amb l'ajut de Maria Aurèlia Capmany es va convertir en l'autor que més vegades hi va aparèixer, destacant-ne sobretot la sèrie de dues «Converses amb Salvador Espriu», entrevista exclusiva (número 147, 27-4-1968, i 148, 3-5-1968) amb text de Joan Vidal i Gayolà i fotografies de Jordi Soler, en les quals el poeta declarava: «**PRESENCIA** em mereix una gran simpatia. (...) Conservin aquesta obertura cap a les coses de fora i fomentin-ho, perquè no

poden parlar sempre de Girona; però no oblidin mai Girona». Els números monogràfics o amb entrevistes exclusives a personalitats de la cultura catalana van sovintejar aquell temps i es repetiren per exemple amb Prudenci Bertrana, al número 152 (1-6-1967) o Manuel de Pedrolo, al número 159 (20-7-1968). En menor mesura hi apareixia Josep Pla, les opinions del qual provocaren petites polèmiques amb Maria Aurèlia Capmany (14-5-1966) sobre els lectors de novel·les, qualificats de «cretins» per l'escriptor empordanès, o a causa de la seva opinió sobre la manca de veritables polítics de l'època, resposta per Jaume Ministral i Maurici Serrahima, que no obstant això l'homenatjaren puntualment amb motiu del seu setantè aniversari al número 90 (25-3-1967). A més, Josep Pla havia estat entrevistat per Carmen Alcalde al número 89 (18-3-1967) i ho tornà a ser per Pius Pujades al número 131 (6-1-1968).

El nou equip havia iniciat, doncs, una política de números monogràfics bilingües, primer certament tímida («Gerona palmo a

D'esquerra a dreta, Joan Triadú, Miquel Berga i Josep Clara. Entrevista per a **PRESENCIA** l'any 1968.

de la nova Llei d'Educació, **PRESENCIA** es va fer ressò constantment de les opinions a favor i en contra de la inclusió en l'ensenyament de les llengües minoritzades de l'Estat espanyol, i els editorials de la revista es van convertir en el portaveu de la reivindicació de la llengua, com ara «La llei, la llengua i els virus» (número 249) o bé «El cultiu de la llengua catalana» (número 251). El número 267 (22-8-1970) contenia, a més, un reportatge sobre l'Informe sobre la llengua catalana que acabava de publicar el mallorquí Josep Melià. L'any acabava amb dos números monogràfics: un d'especial (279, 14-11-1970) dedicat a la situació de la llengua catalana al Rosselló i un «informe especial» sobre el català a l'escola (número 284, 19-12-1970) en l'editorial del qual s'esmentava: «El nou curs escolar, obert sota els auspicis de la Llei General d'Educa-

palmo», número 195; «La Sardana», número 198, i uns números especials sobre la situació política a Grècia, número 207, i a Irlanda, número 218) que es va convertir en un dels elements que havia de donar a la revista una difusió i prestigi cada cop més consolidats, amb números que són encara de lectura imprescindible avui dia. A partir de 1967, però sobretot durant 1968, 1969 i 1970, aquesta estratègia tan ben acceptada pels lectors va permetre a la redacció de **PRESENCIA** d'anar presentant, recuperant i reivindicant figures intel·lectuals com l'escriptor Prudenci Bertrana (número extraordinari de «Fires» de l'any 1967, amb articles de J.M. Capdevila, M. Serrahima, O. Saltor, T. Roig, A. Bertrana, O. Cardona), l'escultor Fidel Aguilar, l'escriptor i periodista Carles Rahola, l'historiador Jaume Vicens Vives (número 256, 30-5-1970), el poeta Josep Carner («Josep Carner. Inèdit i autògraf», número 258, 13-6-1970), l'arquitecte Rafael Masó (número extraordinari magníficament editat «Rafael Masó i el Noucentisme a Girona», número 299, 3-4-1971, amb articles d'A. Manent, N. Comadira, J. Tarrús, N.-J. Aragó). Per altra banda, les continuades polèmiques sobre la necessitat de l'aprenentatge del català i la reivindicació de les llibertats de Catalunya motivaren també monogràfics importants com el de «Catalunya, una llarga trajectòria» (2-12-1967) o un completíssim especial sobre el llibre català, al número 306 (22-5-1971).

Dos dels números especials més complets i de més reivindicació de la llengua van ser, sens dubte, el dedicat a Pompeu Fabra en el centenari del seu naixement (número 138, 24-2-1968) i el monogràfic titulat «La llengua d'un poble» (número 161, 3-8-1968), que incloïa textos de Carles Rahola i una entrevista amb A. M. Badia i Margarit. En el primer, després d'una gran foto a portada reproduint un infant en braços de Pompeu Fabra i amb el lema «Una llengua viva i jove», la redacció va aprofitar per demanar a l'ajuntament de Girona que Pompeu Fabra fos recordat dignament en algun carrer de la ciutat. En el segon, un editorial titulat «La fe de vida d'una llengua» recordava els 25 anys de la Festa literària de Cantonigròs i expressava el desig que «avui que milers de catalans joves aprenen privadament la gramàtica pairal, avui que escriptors, traductors i lectors tenen el goig d'usar la pròpia llengua, desitgem de veure el començament d'un nou dia en què per expressar-nos com som no haurem d'anar pel món exhibint a cap inspector la fe de vida de la parla».

Per bé que eren dues iniciatives sense relació, és evident que des del primer moment

PRESENCIA va ser l'altaveu de tots els aspectes de preparació i organització del premi Bertrana de novel·la. El segon número a mans del nou director, el 104 (1-7-1967), havia obert amb un editorial que havia d'esdevenir cèlebre, «Un doloroso desencanto», en el qual es denunciava la iniciativa de l'ajuntament franquista de Girona de crear el premi de novel·la «Inmortal Ciudad de Gerona», les bases del qual exigien que les novel·les presentades fossin «escritas forzosamente en lengua castellana». Basant-se hàbilment en les argumentacions de Julián Marías, Josep Ferrater Mora i Manuel Fraga («la paz de España debe sentarse sobre el diálogo de las lenguas, parte esencial de su tesoro natural»), el text de la redacció de **PRESENCIA** desgranava les incongruències dels arguments esgrimits per l'ajuntament franquista i denunciava amb rotunditat el fet que «un premio de creación literaria creado por el Ayuntamiento de una capital catalana, unido en su denominación al nombre de una ciudad catalana, en el que de modo expreso y determinante se excluye la participación de la lengua catalana». L'editorial, que devia actuar com una veritable guspira, originà de fet la creació del Premi Prudenci Bertrana de Novel·la, i el número 112, (26-8-1967) aportava una notícia que havia de tenir una gran transcendència per a la vida literària catalana: «Un premio literario en catalán? Hasta nosotros han llegado rumores de que un grupo de gerundenses conscientes tratan de crear un premio literario en catalán, dotado con más de cien mil pta a otorgar durante las próximas fiestas navideñas». La batalla ciutadana entre els dos premis literaris començà a decantar-se en favor del Bertrana amb la notícia de la dimissió d'un dels jurats del premi de novel·la «Inmortal Ciudad de Gerona», Jaume Ministral i Masia, anunciada al número 119 (14-10-1967). L'editorial del número 137 (17-2-1968), expressava la satisfacció d'haver aconseguit que l'ajuntament de Girona, finalment, convertís el premi «Inmortal Ciudad de Gerona» en un premi doble: en castellà i en català.

Durant aquells anys, **PRESENCIA** oferí una atenció extraordinària a la festa de concessió del Bertrana: el sopar, els finalistes, petites informacions ciutadanes i del món literari, entrevistes amb el guanyador, etc. I cada any, una interessantíssima col·laboració de Modest Prats examinava minuciosament els aspectes positius i negatius de l'estructura narrativa de les novel·les finalistes del premi, en un exercici que hauria de significar un veritable model per als jurats de premis literaris actuals. **PRESENCIA**, però, no deixava mai de ser una veu crítica, fins i tot amb iniciatives tan pròximes: l'any 1969, la redacció, fidel a la seva línia

d'independència, publicava un editorial al número 206 (14-6-1969) intitulat «Una reflexió», que es volia un crit d'alerta contra la suposada desviació social de la festa literària.

En el moment de celebrar el número dos-cents de la revista (3-5-1969), l'equip de redacció i d'administració de **PRESENCIA** declarava: «El dia que algú s'entretengui a fer la història d'aquestes dues-cents setmanes, semblarà una mena de miracle que **PRESENCIA** hagi anat apareixent i arribant a les mans del lector». Trenta anys després, l'exemple de **PRESENCIA** se'ns apareix no pas com un miracle sinó com a prova de com la tenacitat, l'honestat i la ferma creença en la llengua i en la cultura poden assegurar aquella continuïtat, aquell punt de referència, que tant trobem a faltar en les empreses editorials i culturals del nostre país. En tot cas, si creiem que **PRESENCIA** és una de les claus de volta per entendre la reconstrucció d'aquest edifici, a voltes engrescador però sovint tan decebedor, que és el procés de recuperació i de normalització de la llengua i del país, potser arribarem a comprendre l'abast d'aquelles paraules de Josep Pla, el qual, en una entrevista apareguda al número 131 (6-1-1968), des de la seva distància, però sempre amb intel·ligència i circumspecció, declarava: «Aquest camí és el bo, i es veu ben clar que **PRESENCIA** és el futur diari català de Girona. Tireu endavant».

Xavier Pla és professor de Filologia Catalana a la UdG

NOTES

1. Narcís-Jordi ARAGÓ, «Guerra civil i premsa de Girona: història d'una destrucció», dins *Annals del Periodisme Català*, 10, gener-març 1987, pàg. 27.
2. Es tracta de Xavier FORT i BUFILL, amb l'article «Presència revista combativa», *Serra d'Or*, núm. 125, febrer de 1970, pàg. 45-46.
3. Pau LANAÓ i Carme VINYOLÉS, «Presència. El setmanari valent i compromès fet a Girona», dins *TeleEstel, Arreu, Orifloma, Canigó i Presència. Cinc revistes catalanes entre la dictadura i la transició*, Barcelona, Vaixells de paper, 1987, pàg. 108.
4. Article citat, pàgina 45.
5. Xavier DALFÓ i Isabel-Clara SIMÓ, «Els trenta anys de Canigó», dins *TeleEstel, Arreu, Orifloma, Canigó i Presència. Cinc revistes catalanes entre la dictadura i la transició*, Barcelona, Vaixells de paper, 1987, pàg. 81.
6. Jaume GUILLAMET, *Història de la premsa, la ràdio i la televisió a Catalunya (1641-1994)*, Barcelona, Edicions La Campana, 1994, pàg. 207.
7. Jaume GUILLAMET, op. cit. pàg. 206.
8. *El nuevo derecho de prensa e imprenta*, Madrid, Ministerio de Información y Turismo, Oficina de textos legales, 1966, pàg. 37.